

Rahkasuosta lintujärveksi-Pellilänsuon satavuotishistoriikki

Ari Turtola

Vielä 1800-luvun lopussa Pellilänsuo oli ohutturpeinen kohosuo, jonka reuna-alueilla kasvoi kitukasvuisia mättyjä. Reunoille oli myös raivattu peltoja. Linnustoltaan suo oli niukka, sillä siellä pesivät säännöllisesti vain niittykirvinen, keltävästäräkki ja västäräkki. Suon reunavitikossa viihtyivät riekot ja teeret. Ihmisen toiminnan vaikutukset tällä Jokioisten keskustasta n. 1,5 km Forssan suuntaan sijaitsevalla suolla alkoivat näkyä noin 100 vuotta sitten, kun vapaaherra Johan Mannerheim siirtyi Jokioisille Jockis Gods Aktiebolagin isännöitsijäksi ja maatalouden johtajaksi. Mannerheimin aikana kartanoiden maataloustuotantoa kehitettiin voimakkaasti. Peltoviljelyn kannattavuutta pyrittiin parantamaan mm. järkipäisellä ja huolellisella lannanhoidolla. Virtsan talteenottoa varten tarvittiin talleissa ja navetoissa runsaasti turvepehkuu. Pellilänsuo sopi sijaintinsa puolesta hyvin turvepehkon nostoon ja niin kuiviketurvetta ryhdyttiin nostamaan Mannerheimin aloitteesta yhtiön kaikkien kartanoiden navetoiden 1500 lehmää ja tallien 220 hevosta varten.

Pehkutehdas

Turpeennosto järjestettiin tehokkaaksi jakamalla suo sarkoihin, joista turvetta nostettiin lapiolla noin yhden metrin syvyyteen asti. Nostetut turvepaakut asetettiin vastakkain kuivumaan ja keväällä ne "kökötettiin" toista metriä korkeiksi kasoiksi. Kuivunut turve kannettiin kasoista paareilla sarkojen keskelle, missä kulkivat vaunut raiteita pitkin. Täydet turvevaunut työnnettiin suon laitaan rakennetulle turvepehkuutehtaalalle. Tehtaalla oli lokomobiili, joka käytti repijälaitetta ja paalainta, sekä veti täydet turvevaunut tehtaаныläkertaan. Tehtaan käyntikausi kesti kesäkuun puolivälistä lähtien noin kaksi kuukautta ja turpeennosto jatkui vielä syyskuulle asti. Kaikkiaan turvetyömaalla oli urakkapalkalla kolmekymmentä työntekijää.

Valmiit n. 60 kg painavat turvepehkuupaalit (1,0x0,8x0,5 m) siirrettiin tehtaasta varastoon, josta ne kuljetettiin kartanoiden navetoille, talleille, kanalaan ja puutarhalle. Pehkutehtaan varastolle oli rakennettu myös sivuraide, josta myyntiin menneet paalit lastattiin vaunuihin. 1930 -50-luvuilla peh-

kutehtaan vuosituotanto oli 6.000 - 12.000 paalia, mistä kartanon omaan käyttöön meni 6.500 - 8.500 paalia. Turpeennostoteknologia kehittyminen laski turpeen hintaa ja työvoimaa runsaasti vaatineen pehkuutehtaan tuotanto kävi lopulta tappiolliseksi. Viimeinen tehtaan toimintavuosi oli 1973.

VAPO

Vuonna 1974 pehkusuo luovutettiin Valtion polttoainekeskukselle polttoturpeennostoa varten. Ensimmäisenä kesänä suota ojettiin, puustoa hakattiin ja poistettiin vanha turvevaunujen kiskotus. Maanparannus- ja kuiviketurpeen nosto aloitettiin kesällä 1975. Kesästä 1977 lähtien jyrsinpeltoturve oli päätuote, jota toimitettiin Hämeenlinnan kaupungin lämpövoimalaan. Turpeen nostoala oli 33 ha ja tuotantomäärä 10 - 20.000 m³ vuodessa. Vuonna 1988 osa turpeennosto-alueesta jätettiin pois tuotannosta, koska turve oli loppunut ja sininen savi tullut esiin. Kesällä 1993 savi työntyä esiin viimeisiltäkin nostosaroilta ja kokonaisen vuosisadan jatkunut turpeennosto päättyi. Kaikkiaan

Kevätalvella -94 kaivettiin allikot entiselle turvesuolle. (TT)

suolta nostettiin turvetta 350.000 m³, josta kartanon osuus oli 105.00 m³ ja Vapon 245.000 m³.

Hemmi Helle kirjoitti 1940-luvulla: *Yli 40 vuotta on tuota rahkan nostoa jatkettu ja Pellilän suolla on siis ollut tärkeä merkitys Jokioisten kartanoiden laajassa viljelytoiminnassa. Rahkaa näyttää suosta vieläkin riittävän, mutta vuosi vuodelta lähenee aika, jolloin tällä aukealla lainehtii vilja tai sen peittää nuori, hyväkasvuinen metsä.* Pellilän suon tulevaisuus ei kuitenkaan näyttänyt seuraavan Helleen ennustusta, sillä 1980-luvun alussa tehdystä

seutukaavassa suo oli varattu kaatopaikka-alueeksi. Varaus poistettiin kuitenkin myöhemmin ja suon tulevaisuus jäi avoimeksi. Koska maatalouden ylituotannon vuoksi alueesta ei saanut tehdä peltoa, näytti alueen metsittäminen todennäköisimmältä vaihtoehdolta.

Lintujärvi

Elokuussa 1993 satoi runsaasti ja sateiden seurauksena vesi nousi laajoille alueille suon molemmissa päissä. Kun vesiallikoista lähtivät lentoon suuret heinäSORSA- ja taviparvet, heräsi ajatus

jättää märimmät alueet linnuille ja istuttaa kuivimmille alueille puuntaimia, sillä koko turpeen nostoalueen kuivattaminen metsän kasvulle sopivaksi olisi vaatinut kallista ojitusta. Syksyllä 1993 päätettiin suon itäpää rauhoittaa linnuston suojelualueeksi ja länsipäää kuivattaa ja istuttaa metsälle. Linnuston suojelualueelle laadittiin suunnitelma, jolla vesilinnuston elinympäristöä parannettaisiin alueelle tehtävien kaivantojen avulla. Ongelmaksi jäi enää hankkeen rahoitus.

Jokoinen-Forssa-tiehankkeen nopea eteneminen muutti kuitenkin osittain

suunnitelmia. Uusi tie oli suunniteltu kulkemaan aivan suon vierestä ja tiealueelta kuorittavalle pintamaalle (yli 100.000 m) etsittiin sijoituspaikkaa. Maanajoralli Pellilän suolle alkoi tammikuussa 1994 ja maata ajettiin suon länsipäähän kuuden hehtaarin alueelle yhteensä 70.000 m. Kesällä 1995 tälle alueelle istutettiin hieskoivuja. Maanajosopimukseen kuului yhtenä osana lintujärven kaivaminen suon itäpäähän.

Pellilänsuosta kiinnostuivat myös kalankasvattajat, jotka etsivät turvetuotannosta vapautunutta aluetta, luonnonravintolammikon perustamiseksi kalanpoikasten kasvatusta varten. Entisten turpeen tuotantoalueiden käyttöä lintujärvenä tai kalankasvatusalueena oli mm. Vapon toimesta suunniteltu, mutta käytännön kokemuksia ei vielä ollut. Hankkeeseen ryhdyttiin patoamalla suon länsipää ja johtamalla reuna-alueiden valumavedet patoaltaaseen, jolloin muodostui n. 8,5 hehtaarin suuruinen

vesialue, jossa veden syvyys oli 0,5 - 1,0 m. Jokioisten kartanon ja kalankasvattajien välillä oli päästy sopimukseen ja osa suolle ajettavasta maasta käytettiin patovallien perustamiseen.

Keväällä 1994 oli turpeen nostosta muistona enää kaksi turveauma suon keskellä. Entinen turvepehku tehdaskin oli palanut jo vuonna 1981. Kala-allas sai asukkaansa kesäkuun alussa, kun 200.000 vastakuoriutunutta kuhan poikasta laskettiin kasvamaan kahden kuukauden ajaksi luonnonravintolammikkoon. Elokuussa allas tyhjennettiin ja saaliiksi saatiin 70.000 n. 6 cm pituista poikasta, jotka istutettiin Hämeen läänin järviin. Pyyntikokoisia nämä istukkaat ovat viiden vuoden kuluttua.

Linnusto

Kun suon kuivatusojat oli tukittu, nousi tulva keväällä 1994 luhtaniityille ja suo sai uuden ilmeen. Huhtikuun

lopulla alueella lepäili ja ruokaili sadasta kahteen sataan vesilintua. Heinäsorsien, taviien ja haapanoiden joukosta löytyi myös punasotkia, jouhi- ja lapasorsia. Joutsenet, metsähanhet ja yksi merihanhikin kävivät tutustumassa uuteen levähdyspaikkaan. Keväällä 1994 alueen pesimälinnuston kartoituksessa havaittiin 15 lajia ja yhteensä 34 reviiiriä tai poikuetta (taulukko 1).

Juhannuksena nähty mustaviklonaaras oli ensimmäinen paluumuuttaja. Elokuussa lieterannoilta tavattiin alueella pesivien kahlaajalajien lisäksi seuraavat lajit (suluissa suurin kertahavaintomäärä): tylli (12), suokukko (10), liro (30), pikkusirri (11), lapinsirri (4) ja suosirri (16). Heinäsorsia ja taveja ruokaili kaivetuisia allikoissa runsaat sata lintua. Suurimmat vesilintuparvet havaittiin lokakuun alussa, jolloin sadanviidenkymmenen heinäorsan, tavin ja haapanan lisäksi tavattiin 3 metsähanhea ja laulujoutsen-

Laji	reviirien määrä	poikueiden määrä
Heinäorsas		4
Tavi		4
Haapana		1
Telkkä		1
Töyhtöhyyppä	3	
Rantasipi	3	
Pikkutylli	4	
Taivaanvuohi	2	
Valkoviklo	1	
Metsäviklo	1	
Västaräkki	3	
Niittykirvinen	2	
Kiuru	2	
Keltasirkku	2	
Kivitasku	1	

Taulukko 1. Pellilänsuolla kesällä 1994 havaittujen reviirien ja poikueiden määrä.

Liro oli syksyn runsaslukuisin kahlaaja. (TT)

poikue.

Keväällä 1995 vesi oli hyvin korkealla. Vesilintuja ja lokkeja tavattiin huomattavasti runsaammin kuin edellisenä vuotena ja mm. härkälintu ja ristosorsa kävivät tarkistamassa paikan. Kesällä sorsanpoikueita oli toistakymmentä ja myös nuori ruskosuohaukka näytti ihastuneen suon luhtaniittyihin.

Vuosisadassa Pellilänsuo muuttui luonnontilaisesta ensin turpeentuotantoalueeksi ja lopuksi kalankasvatus- altaaksi sekä lintujärveksi. Lopputulos kuvaa ehkä nykyistä arvomaailmaa, jossa luonnon taloudelliset arvot voivat osittain väistyä ympä-

ristöarvojen edestä. Sensijaan kaatopaikkapäätös kuvasi 1970-80-luvun ajatusmaailmaa, missä suot pyrittiin saamaan ihmisen hyötykäyttöön hinnalla millä hyvänsä. Nyt myllerrykset Pellilänsuolla on saatu päätökseen. Kalankasvatusaltaan tehdään vielä pari keinosaarta ja lintujärven keskellä olevalle kannakselle kylvetään keväisin riistapelloja sorsalintujen ravinnoksi. Toivotaan, että Pellilänsuosta kehitty merkittävä lintukosteikko, josta on iloa linnuille ja Lounais-Hämeen lintuharrastajille pitempään kuin seuraavat sata vuotta.

Lähteet:

Alhainen, J. Pellilänsuon lintukartoitus 1994.

Helle, H. 1945. Vapaaherra Johan Mannerheimin vaikutus Jokiläänsä. Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen julkaisuja. 14:1-16

Jokela, J. Pellilänsuon luonnonravintolammikko. Puhelinhaastattelu 18.12.1994

Jokoisten kartanot. Vuosikertomukset 1930 - 1974.

Oravainen, J. Pellilänsuon lintuhavainnot 1994.

Rinta-Panttila, K. Pehkutehtaan toiminta. Puhelinhaastattelu 20.12.1994.

Toivonen, V. Pellilänsuon lintuhavainnot vuosina 1994 - 1995.

Turtola, A. Pellilänsuon lintuhavainnot vuosina 1994 - 1995.

Turtola, A. Jokioisten kartanoiden peltoalueiden ympäristönsuojeluohjelma vuodet 1993, 1994 ja 1995.

Vikberg, P. Pellilän lintujärvi alueen kaivuusuunnitelma.